

VU Research Portal

Ruiken aan de tijd

Verbeek, C.L.

2020

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Verbeek, C. L. (2020). *Ruiken aan de tijd: De olfactorische dimensie van het futurisme (1909 - 1942)*. [, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

INHOUDSOPGAVE

DANKBETUIGING

VERANTWOORDING VAN REDACTIONELE KEUZES

VOORWOORD. VERVLIEGEND ERFGOED: VOORBIJ DE PROUSTIAANSE HERINNERING

INLEIDING.

Een korte kennismaking met het futurisme

1

“Beesten hebben genoeg aan hun reuk, aan hun reuk alleen”

2

Onderzoeksopzet: probleemstelling, *Period nose* als leidend concept

8

Bronverantwoording

12

HOODSTUK 1.

Zintuiglijke verschuivingen binnen de geesteswetenschappen

15

De *sensory turn* in de cultuurgeschiedenis

15

De *sensory turn* in de kunstwetenschappen

20

De *olfactory turn* in de cultuurgeschiedenis

26

De *olfactory turn* in de kunstwetenschappen

27

Het olfactorisch futurisme

38

HOOFDSTUK 2. Aromatische uitwasemingen: geurgebruik in futuristische kunstuitingen

41

Het Gesamtkunstwerk of het 'teatro totale'	42
Dans: Valentine de Saint-Points <i>Métachorie</i>	45
Theater: Marinetti's theaterstuk <i>Simultanina</i>	51
Performance: <i>La cucina futurista</i>	56
Laboratorium Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag: <i>The Other Senses - de re-enactment van Pranzo tattile</i>	61
Laboratorium Mediamatic Amsterdam: <i>Odorama - de re-enactment van een aerovivanda</i>	63
Film: Cinema odorosa	64
Laboratorium Museum Boerhaave Leiden: <i>de ozoniseermachine</i>	66
Imaginaire geurgebruik: Azari's utopische geurbommen en Marinetti's gedroomde geurenorgel	67
Boeken: het metalen kunstenaarsboek	71
Laboratorium Stedelijk Museum Amsterdam: <i>The Museum of Smells - Marinetti's geurboek leidend tot een hedendaagse dans</i>	77
Toegepaste kunst: geurend speelgoed	80
Beeldende kunst: geurende sculpturen of 'oggetti plastici'	82
Conclusie	84
 HOOFDSTUK 3. Vibrerende aroma's en blauwe geuren:	
futuristische theorieën over geuren en de reuk	87
Het manifest als artistieke discipline 88 Het idee van geur als artistiek medium	88
Een futuristische kijk op geur: definities en eigenschappen	91

Waarnemingsparadigma's: synesthesie	97
<i>Laboratorium Vrije Universiteit Amsterdam: Aromatic Art (Re-)constructed - In Search of Lost Scents - olfactorische documentatie</i>	
108	
Waarnemingsparadigma's: het trillingsparadigma en vibrerende geuren	109
Conclusie	114
HOOFDSTUK 4. 'Aeroprofumi e fetori': het futuristische geurenvocabulaire	117
Overkoepelende geurwoorden (en hun validering)	121
Evaluatieve woorden	126
Brongerelateerde geurwoorden	131
Qualia/objectieve eigenschappen van geur(-stoffen)	137
Cross-modaliteit en synesthetische manieren voor het omschrijven van geur	142
Beweging en vorm	144
Paradigmatische geurwoorden	146
Neologismen en nieuwe woordcombinaties	147
<i>Laboratorium IDFA Doclab: Geur in het theater - caldagrodolce</i>	
149	
Conclusie	150
<i>Laboratorium Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten:</i>	
<i>The Other Senses - geurtaal I</i>	153
<i>Laboratorium Vrije Universiteit Amsterdam:</i>	
<i>Aromatic Art (Re-)constructed - geurtaal II</i>	
154	
HOOFDSTUK 5. 'Fiori d'Italia': de politieke dimensie van geur	157
Het futurisme als politieke stroming	158

Uitwasemingen van vaderlandsliefde	163
De rol van geur en parfum binnen het Italiaanse fascistische ideaal van autarkie	169
De futuristische verheerlijking van oorlogsgeuren	172
'Istinto coloniale' - de koloniale dimensie van futuristische smaken en geuren	180
Geur als manifestatie van klassenonderscheid en machtsverhoudingen	187
Eau de Cologne als ultieme uiting van het futuristische politieke programma	192
Conclusie	198
HOOFDSTUK 6. 'Basta coi fiori naturali': De geur van futuristische moderniteit	201
Historiografie van de 'de-odorisatie'	203
Moderniteit als 'contested concept' en het futuristische begrip 'modernolatria'	206
De metropool als futuristische <i>scentscape</i>	209
Parfum en geurstoffen als industrieel en abstract gegeven	212
<i>Laboratorium IFF: De reconstructie van vervliegend erfgoed - gaschromatografie</i>	218
Heilige ozon, vervloekte wierook	220
Conclusie	226
HOOFDSTUK 7. Geur als artistiek en sociaal-politiek medium	
en het geurmuseum van de toekomst	227
SAMENVATTING	237

SUMMARY 239

Appendices

Bijlage 1. Korte biografieën van futuristen die zich met de reuk hebben beziggehouden	241
Bijlage 2. Tijdlijn olfactorische kunst- en cultuurgeschiedenis met onderlinge verbanden	247
Bijlage 3. Futuristische en contemporaine neologismen en nieuwe woordcombinaties rondom de reuk	253
Bijlage 4. Interactieve multi-zintuiglijke poster "In Search of Lost Scents – Paesaggio d'odori futurista"	263
Bijlage 5. Olfactorische documentatie (geurillustraties)	265
Bijlage 6. Lijst van figuren	267
Bijlage 7. Lijst met laboratoria	275

BIBLIOGRAFIE 277